

Mi van Sztrátya Domokos lelkének legközepén?

2018. március 17-én, szombaton reggel, 87 éves korában, egy rohamos gyorsasággal kifejlődő tüdőgyulladás következtében Sztrátya Domokos a nyárádszeredai öregotthonban elhunyt. Jobbágyfalvi házának utcára néző szobájában ravatalozták fel, a búcsúztatás után a jobbágyfalvi, Nyárád fölötti dombon elnyúló temetőben szülei és testvérei mellé temették.

21. kép. Sztrátya Domokos sírja

Amennyire ismerem – azt mondom, ha rákérdeznek, hogy nem úgy, mint kortársai, szomszédai, rokonai, de mégis: igen jól ismerem – örült volna ennek a könyvnek, és bizony már kéziratban minden betűjét elolvasta volna. Azért hangsúlyozom

ezt, mert a kortársai közül legtöbb esetében (és Pali bácsi sem volt kivétel), ha nekik visszavíttem, megmutattam a velük készült és lejegyzett beszélgetéseket, akkor éppen csak beleolvastak, lapozták, letették (egy se mondta, hogy ha otthagynom, akkor átolvassa és beleír!) – ugyanis igen lassan és akadozva olvastak, fárasztotta őket az olvasás, vagyis hiányzott az az olvasási gyakorlatuk, ami Domi bácsinak minden bizonnyal megvolt.

De amennyire ismerem, ez a könyv – a róla szóló akármilyen könyv – messze nem érhet fel életének legnagyobb megvalósításával: a házépítéssel. Azzal a házzal, amelyet 45 éves korában építtetett, és amelyben 46 évig lakott (lásd 1. kép a *Bevezetőben*). Van erre nyomós, súlyos bizonyítékom: a saját vallomása otthonról, házról, hazáról:

Az otthon, hát említettem, azt hiszem, hogy amikor legelőbb meggyújtottuk azon a Katalin estéjén a villanyt s a gázt az új házban, s akkor leültem ingben-gatyában, ahogy szokták mondani, mert megfűtöttem hogy teljek meg meleggel, s eszembe jutott, annyit gondolkoztam melyik nap is azon a versen, hogy „Tudjátok-e, mi a haza? Az a hajlék, hol születünk, hol a dajka nótát dalolt felettünk”,⁹² minden versszak avval kezdődött, hogy „Tudjátok-e, mi a haza”, az olyan második osztályos könyvemben volt, zöld táblás, olyan kemény táblás... Hogy „Tudjátok-e, mi a haza?... Hát vasárnap délkor, mikor ebédeltünk, azután, hogy édesanyám meghalt, én nem pihentem le így nyáridőben, hanem csak hajadanfőtt, könnyedén megkerültem azt a nagy kertet, s almafával, szilvafával, kecskerágóbokorral, fűzfával beszélgettem, valósággal beszélgettem, meg-meghúztam, hogy az erre hajoljon s az arra. Volt egy-egy oltovány vagy egy frissen ültetett szőlő, vittem egy fél veder vizet a tövire, nem nagy munka volt, valahogy úgy jött nekem, hogy valahol élőlényekkel vagyok kapcsolatban, s úgy kötött, s ma is úgy köt ez a ház, a kert, ez a haza, hogy nem tudom hogy hogy lehet elszakadni, hogy fáj az elszakadás... Mikor édesanyám meghalt, nyugodjék, bé volt szerezzve az épületnek való a fenyőanyag amit rendeltem s a téglacsomó, s készültem s tudták, s pont Istvának a házát, ahol az apják laknak, készítették hogy építsenek a nagyapjáké, s akkor a nagyapjának a testvére, az az öregasszony, most is él még, két évvel kisebb mind én, s ők is készültek építeni, úgy-hogy egyszerre építettünk. Mezei Öcsinek az anyja, idejött hozzám, Annusnak hívják, s az idejött hozzám, s azt mondta, megharagszom, ha kérdez valamit, mert valamit hallott a faluban. Hát én mért haragudjak meg, Annus, de nehogy megsértődjél, én hallok ilyen-olyant a faluban, de erősen előre, megkért, hogy nehogy megsértődjék. Mondjad amit akarsz, kérdezzél, Annus, nem sértődök meg. S úgy hallottuk, hogy te adsz el mindet itthon, mert költözöl fel Szovátára, mert ott van a munkahelyed, s oda fogsz örökösödni, s te adsz el itthon mindent, helyet, házat s anyagot, mindent, s ha netalán

92 Pósa Lajos *A haza* című verséről van szó.

tényleg ez fennállana, azt mondja, akkor az anyagot, amit beszereztél építeni, mi megvennők, átalvonnók, ne add át másnak senkinek, mi mindent úgy veszünk, ahogy te vetted, s ahogy adod. De aztán ne haragudjak. Ő, mondom, szó se róla, hogy haragudjak. S tudod mit, Annus, nem tudom, mit hoz a jövő, elköltözök vagy nem, lesz ami lesz, úgy lesz, ahogy lesz, de én ezt a helyet akkor se adom el, ha elköltözök Amerikába, vagy valahova, mert mikor hazajövök, még a csihány se olyan csípős, még a kutya se úgy ugat, mint egyebütt [elérzékenyedik, könnyezik], még a levegő is más, még a szél is másképp fú, én úgyis haza akarok jönni, hogy járjam meg magamat...

Ez hát a szerep, amelynek a bemutatása legutoljára maradt: Domi bácsi, a ház-építő.

Nagy gond volt nekem, hogy a házat meg kell csinálni. Ha lett volna egy ilyen ház az elején, mikor elindultam, azt a pénzt el lehetett volna élni. Nagy töprengés volt, mert lényegében egyedül kellett gondoskodjam, máshol rokon, testvér, szomszéd csak hozzászólt a dolgokhoz, amit az ember akar csinálni, véleményt mond.

1974-ben halt meg az édesanyja. A feljegyzései szerint 1976. július 24-én kezdődött a régi ház bontása:

Meg volt kezdve az a féloldalú nyári konyha, leszedtem a cserepet s alólról a léceket, mert már idáig ért [mellét mutatja], úgy elposztult, mind a pajtának most el van posztulva a talp, s lesüllyedett, az a lefödött, úgy hogy idáig ért az eszterhája annak, pedig valamikor magas volt, jó magas volt, de lesüllyedett. De leszedtem, leszedtük, s aztán na, ez egy péntek este volt, este felé, szombatra virradólag itt aludtam, s szombaton nekifogtunk, jöttek a testvéreim gyermekestől, mi itt voltunk ketten, s Irma, még a szomszédok is jöttek, s estére a földhöz vertük a házat, így fejeztük ki, le volt verve a földre a ház, úgy hogy elő lehetett látni, kerítés nélkül, szinte halottnak néztem, mint egy halottat úgy néztem...

A csendes, jó ember, Domi bácsi egyik „lázadása” éppen a házépítéssel függ össze. Nem is akárci, a „főrevizor” az, aki rajtakapja, hogy nem az előírt program szerint dolgozik – a történet részletesen a *Bevezetőben* olvasható. Több napon keresztül többletet halmoz fel, vagyis nem napi 40, hanem 60-70 házhoz megy el, tehát előre dolgozik, majd szabadnapot vesz ki, hogy a házhoz szükséges legfontosabb építőanyagot, téglát vásároljon.

S igen, végignéz rajtam, igen s maga hol volt máma, egész nap kerestem azt mondja magát Magyaróson s nem találtam sehol! S nem is találhatott a revizor elvtárs, mert most érkeztem haza Vásárhelyről, tetszik látni, a tás-

ka még a vállamon van, s nem is Magyaróson kellett volna legyek, hanem Selyében, ott kellett volna keressem. Igen, s maga hogy ment Vásárhelyre, s miért? S megmondtam, nekem is van bajom, s ezt nincs ki eljárja más, csak én, ezt én kell megtegyem, s ezt azért kell megcsináljam, mert tetszik látni, mutattam, a fejem éri a gerendát, a házam maholnap reámomlik, ehelyett mást kell csinálni, s ezt én meg kell csinálni. S én azért dolgozom az IREM-nél, hogy tudjam az effélét megtenni, s megcsinálni, nem azért élek a világon, hogy legyen aki dolgozzon az IREM-nek.

Ő úgy értékeli, hogy a házépítés miatt sokszor megalkudott, kereste a helyét: *innet oda, s onnat oda csúsztam-másztam.*

Hát mikor béindult a kollektív, én is gondoltam, ez a ház reánk szakad, itt nincs kilátás, semmink nincs, nincstelenség vagyunk, se birtok, se állat, se mesterség, se munkahely, semmi, élni kell napról napra, hát itt mi lesz? Az Isten megsegített, ahogy szokták mondani, s ide oda alakult, az ilyen kérvények alapján... [utal az 1963-as kérvényére a kollektív vezetőségének, hogy engedjék el...], innet oda, s onnat oda, csúsztam-másztam. De nem kéreztem sehova, egyik munkahelyre se, mert a villanyosoknál is kell írni egy kérvényt, azt mondta a könyvelő, megírom én, s ő maga, kapta a papírt s megírta s én aláírtam, hogy vegyenek fel. Nem kéreztem, nem firtattam, hogy vajon nem adnak valahol egy helyet, hogy nincs-e munkahely, mégis valahol elrázódtam. S azért becsültem meg a helyemet, hogy ne kelljen kérelmem, hogy nehogyan kilökjenek, vagy kidobjanak, legyenek megelégedve velem. Aztán a nehézséget én kell viseljem, nem a vállalat, mert nem viselhet az állam nehézséget az én kényelmemért, hanem én kell ráfizessek, én ezt elismertem. S gyakorlatban én meg is valósítottam, lényegiben. Idáig érkezünk, ahol vagyunk.

A házépítéshez szükséges a pénz, de szükséges a hatósági engedélyek beszerzése is. Látszólag az elemekkel (árvíz), a Hivatallal vívja harcát – de valójában, ha meggondolja az életének, küszködéseinek értelmét, és számot vet azzal, hogy nem volt családja, nincs utóda, akkor nem marad más hátra, mint arra a végeredményre jutni, hogy ez a ház a legfontosabb győzelme, megvalósítása, társa, az ő sorsának tanúja.

'76-ban, a '75-ös árvíz annyira rántott itt felülről, átjött a nagy úton a víz, annyira körbevert, hogy be is jött a talpak alatt. Régi ház volt, kövekre volt építve s talpra. Adtam komoly kérvényt be, s akkor még Gálfalvi volt a titkár, s azt mondta, hogy nyilvántartásba veszik s legközelebb kiutaljuk a fenyőanyagot, mert adtak két köbmétret. Aztán elmentem be Vásárhelyre megyéhez, a városházára, az a ház, amelyiknek van a tornya. Az az eredeti városháza, nem a mostani. Oda mentem fel s panaszt tettem, hogy nem

akarták engedni, csak emeletest kellett csinálni, Gálfalvi kötötte ki, hogy csak emeletest. Hát mondtam, hogy nekem sem pénzem nincs, sem szükségem emeletesre. Lényegében csináltam, amit csináltam, aztán ott lekap-
tak, hogy ha nem tetszik, akkor maga maradjon alól s tuszkoljon fel mást az emeletre. Lakjék más s maga maradjon alól, ha nem kell az emelet. Így beszéltek velem. S szó szerint, mikor mondom, hogy nincs pénzem hozza s lehetőségem, hát szarból nem lehet építkezni s az félét csinálni! Így beszélt egy úri tisztviselő onnan a székből, ha esetleg valaki panasszal ment. Aztán hazajöttem s mondom, csinállok, amit akarok s jött az újság, az Előre, meg van ott valahol, eltéve, ami hozta ezt, hogy büntetik 10000 lejtől 30000 lejig, s minden. Kilyén Domi, ő volt akkor az elnök, s aztán elmentem hozza reggel korán az irodába, nem a lakására, hogy míg nem gyűlnek be a többiek én beszéljek vele. Mondtam, hogy hogy van, s omlik a nyakamba s csináljak mást, ha meg kell büntessenek, hát büntessenek. Mondom, hogy én tisztába vagyok, hogy nem bosszúból teszik, s azt is elhiszem, hogy ha magukon áll, akkor a legkisebbiket fogják venni, a minimálist amennyire tehetik. S ha lesz valaki idegen, azt is kifizetem, de ha nem lesz idegen felsőbbség, akkor kifizetem azt a 10000 lejt. Én beleszámoltam a költségekbe a büntetést, hogy annyival többre kerül a házépítés, de meg se büntettek soha, mert tudták, hogy az árvíz megrongálta, s minden. Aztán nem büntettek meg.

Szerencsére, az engedélyezésen túl nem kellett sok mindent adminisztrálni. Nem kellett hivatalos terv, és az építőmesterrel, a kollektív kőművesbrigádjának vezetőjével is meg lehetett egyezni:

Megbeszéltem s csináltam magamnak rajzot. Olyan rajzom van, pontosan, ahogy van ez a ház, olyan rajzot csináltam. Egyszer alaprajzot s majd külső rajzot. Kollektívnek volt egy brigádja s egy vadadi bácsi volt a kőművesmester, s megmutattam neki. Megcsináljuk, azt mondta. Ehhez a Kilyén Domokoshoz felmentem, korán reggel, amikor ment be a hivatalba a néptanácschoz, mert ő hamarabb ment be, mint a tisztviselők. S megbeszéltem vele, mondom neki, hogy ne, elnök úr, mi a helyzet, én bontom le a házat, újat fogok csinálni, s hogy csak így lehet s csak úgy lehet. Mondom, én úgy csinálom meg ahogy tudom, ahogy akarom, ahogy nekem megfelel. Ha tudom, hogy csak akkor büntetnek meg, ha muszáj lesz, és én el is fogadom. Ha magukon áll, akkor én gondolom a minimumot veszik, s ha behívatnak s ki kell fizetni, akkor ha lesz itt valaki idegen felülről, zúgolódní fogok s minden, de azért kifizetem. Ha pedig nem lesz senki, akkor kifizetem, mert a minimum 10000 volt, én azt beleszámoltam a költségekbe már. Mondtam, hogy én bontom le a héten a házat. Csinálja, bontsa le. Aztán nekem sem kellett egyéb, nekifogtam, lebontottam, s mi házilag aztán kiástuk a fundamentumot. Jöttek ezek a kollektívesek, építőbrigádosok vagy hatan, s beöntöttük az alapot, s kővel meghordattam. Egy nap alatt felrakták a falat,

s nem tudom mi. Nem büntettek meg soha, mentségem volt biztos, hogy be volt jőve a házba a víz. Tehát kényszerből csináltam. Mert, aki velem egyszerre építette a templomtól a második házat, azt megbüntették, talán 2000 lejig. Engem hál' Istennek nem büntettek meg még.

Nagy gond volt az építkezés megszervezése: szabadságot vett ki, de gond volt az is, hogy ki végzi a segédmunkát, ki főz a munkásoknak?

[Dehát maguk is jó család voltak, itt volt a nővére, a bátyja...] *Hát mindenestre, ezek végtelenül, hát amikor ott volt, kellett volna fogni neki, Irma nyugudjék rendezte a háztáját, én nem tudom te, hogy fogjunk neki, itt van a június, mindjárt telik el a nyár, s jön az ősz, s minden. S fogjál neki, s törjed le, s bontsad s csináljad, így biztatóan, mintha ő nagy erővel tudott volna, s nem tudom... Hát neki, neki, bontani könnyű, de fel is kell emelni s még bele kell bújni, s azokat a mestereket el is kell látni. Mert én nem akartam őt, én nem is feltételeztem, hogy ő a konyhai munkát ellátja, a konyhai munkát elvégezze ennek a munkának az ideje alatt. Még mondtam neki, volt Mancí néném, nagynénénk, özvegyasszony, lakodalmakra is főzött, s én megyek Mancí nénémhez, s meg kellene mondjam, egy hétre jöjjön el s főzzön a munkásoknak, s adok neki ezer lejt arra a hétre. Ezer lej az jó pénz volt, hát kétezerért építették fel. Hát mért hínád, hát én nem vagyok jó, nem tudnám megcsinálni? Szerelj ki oda a kályhát a gabonás tornácára, s a gázt szereljük be, s én egyedül jobban megcsinálom, inkább mind hogy ketten csináljuk valakivel, volt úgy, hogy ángyom jött segíteni, s utána azt mondta Irma, én egyedül nyugtabban megcsinálom, mert azt csinállok, amit csinállok. Hát azt mondta Bányai, a mester, jó idő volt, szép idő, kint ebédeltünk az udvar közepén, az asztal meg volt terítve, s ebéd után boroztunk, s kifogyott, s mentem, hoztam a másikat, s azt mondta Bányai: Domi! Nem vagyunk lakodalomban! Evvel a szóval mondta, nem vagyunk lakodalomban! Majdég megkapjuk. De most egy kicsit, nyugvás előtt, a mesterek délben kellett nyugodjanak, igyunk meg egy egy pohárral! Olyan hamar felépítették, hogy azt mondhatni, hogy szinte észre se vettem, olyan könnyen ment. S Irma szegény ő gondoskodott. Majorság volt, disznó nagy volt vágva, tojás volt, kenyér, liszt, bor, pálinka, ilyesmi volt, úgy hogy nem volt nehézség. Így hál' Istennek. Ez nagy gond volt nekem. S amikor befőtűk, s ma a mesterek mentek haza, a két ácsmester, leszáltak a tetőről, minden, kimentünk a központra s néztük, hogy áll a munka, s mondtam nekik, mind ahogy szoktam, tatál nostru care ești sfânt, az árnyéket már megtartja, s a többi következik, azt mondom! [Mit jelent az, hogy az árnyéket megtartja?] Hát fel van emelve, s van árnyéka, van ahova egy eső elől bemenni, s nem ázunk meg! Igen. Óriási nagy gond, ha nincs fedél az ember feje felett, s jó az ősz, jó a tél, édesanyám nyugodjék annyiszor meghagyta, akár-mikor csinálod, tavaszon, minél korábban fogjál neki, nehogy őszön, tava-*

szon minél korábban, mert a nyár jó s hosszú idő kell. S annyiszor gondoltam, s olyan nehezen fogtam neki, de minden megvolt kéznél, gondoltam, hátha Isten megsegít. Hát Katalinnal találkoztam össze lényegibe! Örvendtem, s örvendek.

Domi bácsi minden számlát megőrzött, minden kiadást feljegyzett, és elkészítette az házépítéssel kapcsolatos kiadások összegzését is. A nyers adatok: az alapöntés július 31-én történt, a falazás augusztus 9–10-én, a fedést augusztus 12-én este fejezték be, és mivel sokat kellett várni a villany bekötésére, csak november 24-én, Katalin napján költöztek be. 5810 lejbe a 10000 darab téglá került, az 5000 kg cement 5000 lej volt, az asztalosmunka került a legtöbbe: 8250 lej. 1976-ban 41667 lejt költött a házra, ezzel ez lakhatóvá vált, de nem volt még kész. 1977-ben mintegy 3000, majd 1978-ban és a következő években még 10000 lejt költött a további munkálatokra: külső vakolás, verandaépítés. A végösszeg, a saját számításai szerint: 57385 lej. Mindezt a fizetéséből megtakarított pénzről fedezte.

Így sikerült valahogy felépíteni '76-ban. Azután elkészítettem, úgy ahogy, még Ceaușescu idejében a '80-as évek vége fele volt, például megvettem a festéket, hogy ezt az ablakot ennek a szobának, s annak tudjam lefesteni. Még a festék most is megvan, tönkre van menve. Nem jutottam odáig, hogy lefestessem, mert ha nem vagyok itthon, akkor nem úgy csinálja, ahogy kell, nem azt csinálja, amit kell.

A Néptanácsnál nyilvántartották, hogy milyen szívességet tettek neki, és a házépítés közben megkérték a jóindulatuk és megértésük árát: disznó-szerződésre kötelezték:

Hanem azt megtették, hogy a ház még pirosban volt, hoztak egy koci malacot, egy nagy duba kocsival. Az elnök volt még ez a Kilyén Domi, megnyitotta a kaput, két malacot beeresztettek a kapun, egyik a magáé s a másikat le kell szerződni, azzal segíthet. Azzal behúzza a kaput s a malacok itt maradtak. [De ezt akkor, amikor a házat építették?] Amikor csináltam a házat. A malacokat be kellett rekeszteni s enni adni. [Ez akkor egy segítség volt magának.] Ez nem segítség, hanem egy kötelezvény, mert kellett rendezni az államnak egy disznót. [Kapott két malacot, az egyiket kellett szerződni, de a másikat maga vágta le.] Az árát lehúzták a két malacnak. [Á, akkor nem ingyen volt?!] Nem ingyen adták, nem ingyen adták. Hetek múlva jött... [Hoztak magának munkát.] Adtak munkát. Hetek múlva jött az a Szabó Gyula, akit mondok, hogy áthívott a szövetkezethez, mert annak volt az elnöke, hogy le kell szerződni, csináljuk meg a szerződést az egyik malacra. Aztán az árát lehúzzák abból, mind a kettőnek. Mondom, én nem szerződök semmit. Vigyék el a malacokat s fizessék meg a tartását, mert eddig tartottam. Mérges voltam. Ez aztán el is ment, megmondta ezt a néptanácsnál, aztán

Gálfalvi nekem is jött. Maga miért lázadott?! Mondom, hát nem gondolják, hogy miből áll az a dolog, nekem kerthelyiséget nem adtak, mert nem voltam kollektív tag. 5 hektár földemet használják, és egy zabszemet nem adnak, pénzért egy kenyeret nem akarnak adni, pénzért sem, mert kiszabták, hogy ki hova tartozott [?]. Aztán én most honnan tartsak el két disznót s egyiket adjam oda azért a potom árért, csak fél áron fizették. Állami áron. Aztán veszekedtünk egy darabig, aztán bejött. Ezt a beszédet a szövetkezetben folytattuk, a laborban találkoztunk. Másnapokon eljött s ott kint az istállóban az egyik felében, olyan jó kicsi szoba volt és ott volt a szállásunk, míg épült a házunk, és minden. Oda behívtam, jó pálinkám volt, iszákos volt s megkínáltam, s na haladunk-e a munkával s mondom igen, csináljuk. Mit csináljunk. A szövetkezetben, amikor vitatkoztunk, azt mondta nekem, hogy maga mit gondol, mit vitatkozik. Azonnali lebontás, amit épített. Azt mondtam, lebontjuk, de várjanak, mert tél következik s hideg van, mert ezt már augusztusnak a vége fele volt. Tél jön. Aztán eljött, megkínáltam s minden, s még tanácsot adott, hogy hogy pucoljam ki a régi háznak a hulladékát és a sövény dolgokat, hogy nehogy gomba kerüljön.

Végül csak megoldódik a nagy kérdés: szerencséje is van, lélekjelenléte is segíti, és végül hivatalos papírt is kap arról, hogy rendben van az, hogy földszintes házat épített:

Olyan jól elhallgattak, hogy kértem az engedélyt, mikor fel volt építve, hogy kellene beszerezni a villanyt. Kellott a doszárba a néptanácsnak a papírja, hogy igenis a községnek a területébe bele illeszkedik és megfizette a szükséges dolgokat, engedéllyel épített. Kellott egy olyan papír, mert a doszár anélkül hiányos volt. Elmentem fel, s azt mondja ez a Kilyén Domi, hogy na, min akadt el maga, mi az akadály. Ki kell váltani az engedélyt azt mondja, nem volt engedély az építkezésre. Hát aztán mi az akadály, hogy nem tudja kiváltani, 300 lejbe kerül az engedélyt kiváltani, azt mondta. Annyit fizetek. „Albi bácsi, csinálja meg Dominak az engedélyt” – azt mondja. Csinálta is, s hogy mit írunk bele. Megvan most is a doszárban, hogy pentru executarea lucrărilor: oda be kellett írni, hogy milyen munkának az elvégzésére kell az engedély. S kérdi tőlem, hogy hogy is írjuk ide. Mondom construirea unei casă de locuit, alteceva ce să fie.⁹³ Más mi legyen, mondom. Ez lakóházépítés. Construirea unei casă de locuit. Ezt beírta oda, s az van benne most is. Azelőtt láttam annak, akit emlegetek, hogy velem egyszerre épített. [Ő mást írt be?] Akit megbüntettek, annak úgy volt írva, hogy construirea unei casă de locuit cu un etaj.⁹⁴ [Jaj, s akkor nem lehetett számon kérni ma-

93 Egy lakóház építése, más mi is lehetne.

94 Egyemeletes lakóház építése.

gán, ha nem volt leírva.] *Láttam, hogy kezemben van egy olyan engedély s nem írja, hogy etaj. Aztán így nem is büntettek meg.*

Sok kisebb probléma is adódott a nyersanyagok beszerzésével. Vagy ott volt a legnagyobb értékű tárgyaknak, az ajtóknak-ablakoknak a kérdése. Éveken keresztül, a falvakat járva, megismerkedett olyan szakemberekkel, akikkel azután tárgyalhatott. A famunkát Kendőből, egy jó szakembernek tartott asztalostól rendelte, de sokkal olcsóbb volt, ha „feketén” készül el. A gondot a hazaszállítás okozta, az akciót hosszasan meséli:

De az asztalosmunkák még nem volt hazahozva akkor, s izente az asztalos, hogy kész van, mert én mondtam, hogy mikor megvan, mielőtt lefestené így sárgára is, meg akarom látni az anyagokat. S izente, hogy készen van, akarja festeni, s menjek. S ott Berekeresztúron kellett szedjem a pénzt, s második napra is maradt néhány, s elmentem, összeszedtem, amikor befejeztem, akkor ott a patak mellett feltaszítottam a biciklit Kendőbe, s megnéztem, s na fesse le az egészet. S akkor mikor menjek utána, megegyeztünk. S elmentünk Balogh Pistával, a polgármester apjával, egy este elmentünk, a nap nyugodt le, sötétedett bé, s akkor mentünk Mája felé, mentünk át a hegyeken, s villany mellett pakoltuk fel a kocsira, s jó éjjélére érkeztünk haza. S még kifizettem az utóját, s még megkínáltak, s még vettem vagy hat liter pálinkát, adtak vele bidont is, mert kellett tovább is, mert itt akárki ha valamit mozdított, annak kellett tölteni. De jó szilvapálinkát. S mind alku-doztak, mert főzték, az öregek is éltek az asztalosomnál, s ötvenöt lejbe adták literit, de jó szilvapálinkát. Mondtam, én ötven lejért megveszem, de nekem ötvenöt lejért sok. S ő nem adja, a vénasszony úgy megkötötte, hogy na ha nem, adjon Isten jóccakát, én megyek, s ha megyek, menjek. S na mondom: tölts meg a bidont, tölts meg, s aztán ötvenötben elhoztam. Aztán leállítottuk a remorkát, visszajöttünk a hegyeken keresztül, még fel kellett fújtassa a kerekét Pista Kendő s Márkod között, vissza kellett fordítsa a traktort, hogy világítson annyira emennyire, s fújtassa fel, a traktornak a hátulsó kereket kellett fújja. S kaptam a zsebkendőt, s a villannyal szembe a lámpával így odatartottam, jó fehér volt, s a fényt jól oda vetette, ahova kellett neki, s felfújta, s hazajöttünk, s leállítottunk ide, s gyere bé, most már itthon vagyunk, s ígyunk meg itthon is egy pohár pálinkát, kifizettem ötöt is, azt mondta, százötven lej, s még mondom, egy liter pálinkát is, te is részesülj benne. Legyen benne a százötven lejbe a liter pálinka is, azt mondja, én kétszáz lejt adtam tiszta pénzbe s még a liter pálinkát, mert azt mondtam, ez a gyors munka, hogy sötétedéstől mostanig itthon van, s bé van téve az udvarra, ez nekem aranyat ér, ki se lehet beszélni! Pista szeretett így velem jönni fuvarozni, mert más fuvarokat is csináltunk. A traktor a kollektívé volt. [Sejtettem, hogy nem a saját tulajdona.] Nem saját, s nem is a SMT, mert az esetleg... [A kollektív traktorját ott tartotta a saját udvarában?] Hát

nem, fel kellett volna vigye, fel szokták vinni a központhoz, de hát későn jött haza, s akkor nem vitte fel, aztán reggel jött s elvitte, s akkor a holmit leraktuk, s béraktuk ide a házba, s akkor úgy örvendtem neki, hogy megvan!

Mivel nem egyszer, és leginkább nem az én kérdésekre válaszként kezdett beszélni a házépítéséről (lásd például az első fejezetben a beszélgetést) nem kellett különösebb meggondolás ahhoz, hogy rájöjjenek: életének legfontosabb megvalósítása ez a tárgy, ami az évtizedes erőfeszítéseinek látható, megfogható eredménye, az „értelmes, eredményes lét” szimbóluma.

Aztán úgy elgondolkoztam múltkor, itt kell hagyni, de olyan jó kicsi ház ez azért! Egyéb hiba nincs, kéne szigetelni a padlást, azt már nem tudom megcsinálni, nem tudok felmászni, mert még azt is megcsinálnám, kéne jobban szigetelni a padlást, de hogy elnyomuljon, vagy hogy egy ajtó elhorgasodjon, vagy egy ablak vagy egy repedés, úgy meg van öntve, hogy ha földrengés vagy ágyú, ha valami nem történik, akkor... [Magának ez az egész ház a lelkének a legközepén van.] Ott is van. Erősen sok gond volt vele, töprengés, gondoskodás, elgondolások, meg kellett tervezni előre, mind Leonardo Da Vinci, vagy melyik tervezte, a Mózeset ahogy megtervezte. Ezt is meg kellett tervezni, mert hiába indul el az ember anélkül, hogy vajon mit csináljak, mert bizonyos irányt kell tudni. Aztán odáig érkeztünk, ahol vagyunk, hál' Istennek.